

Gästfrihet som öppenhet mot den andra

Kan man använda begreppet 'gästfrihet' om näringsidkare inom turismbranschen? Vad menar vi egentligen med 'gästfrihet'? Emily Höckert visar, att frågorna är komplicerade. Utmaningen består i hur vi ska beskriva mötet mellan människor.

Gästfrihetens historia är lika gammal som mänsklighetens existens. Tidiga beskrivningar berättar om gästfrihet som ära och plikten att välkomna en gäst som knackar på dörren. Under de senaste årtiondena har frågan om gästfrihet fått uppmärksamhet på grund av ett ökat antal invandrare, asylsökande och turister. Gästfrihet innehåller en grundläggande fråga: hur ska vi välkomna en gäst, en resenär, en annan person? Även om det inte finns någon enkel definition på gästfrihetsbegreppet, kan det användas för att förstå och beskriva förhållandet mellan människor. Idag handlar turism ofta om den kommersiella gästfriheten; boende, transport, restauranger, upplevelser och till och med kommersiell vänskap. Denna artikel fokuserar på olika dimensioner av gästfrihet i kontexten landsbygdsturism i nicaraguanska kaffebyar.

Från universell gästfrihet till kommersiellt näringsidkande

Immanuel Kants (1795/1996) skrift *Om den eviga freden* som diskuterar den fria rörligheten för idéer, globalt världsmedborgarskap och gästfrihet speglar den sam-

tida ideala bilden av den internationella turismnäringen. Kant föreslog att vårt öde och mål på en geografiskt begränsad planet är att anpassa oss till varandras liv. Han definierade gästfrihet som ett slags "naturens lag", enligt vilken vi har rätt att flytta runt i världen och tas emot utan fientlighet. Enligt Kant kunde endast principen om universell gästfrihet göra detta möjligt för människor i världens samhällen och därigenom möjliggöra fred för alltid. Samtidigt: Kants filosofi understryker gästens ansvar att inte utnyttja värden, eller kräva att bli värd själv. Idén om gästfrihet som Kant skisserade för mer än tvåhundra år sedan har formulerat grunden eller ramen för aktuella diskussioner om internationella möten och fientlighet mellan människor och stater. Där den ursprungliga beskrivningen av kosmopoliten huvudsakligen hänförde sig till antropologer, forskningsresande och missionärer, är dagens 'kosmopolitiska elit' betydligt större.

Med uppkomsten av turism och massturism är gästfriheten nuförtiden främst kopplad till turistbranschen där gästfrihet erbjuds inom restaurangnäringen, boende och andra resetjänster. Inom turismforskningen har man diskuterat om det är möjligt att förmedla altruistisk, ömsesidig omtanke även i form av kommersiell gästfrihet. Den kommersiella dimensionen av gästfrihet jämförs ofta med de kulturella och sociala former av gästfrihet som innebär att vi tar hand om våra grannar och gäster. I min forskning har jag varit intresserad av den stereotypiska bilden att de kulturella och sociala dimensionerna av mer genuin gästfrihet finns till exempel på landsbygden eller i så kallade utvecklingsländer. Jag har varit nyfiken på vad som händer när kommersiella och andra former av gästfrihet blandas inom ramen för turismutveckling. I stället för att försöka definiera vilken typ av gästfrihet som är mest genuin, har jag använt mig av gästfrihetsbegreppet för att förstå och beskriva relationerna och mötena mellan människor. Jag har framför allt definierat gästfrihet som en beredskap att avbryta sig själv och bereda plats för den andra.

Turismutveckling i nicaraguanska kaffebyar

Nicaragua är ett bra exempel på ett ekonomiskt marginaliserat land där gästfrihet beskrivs som en bra resurs för den växande internationella turistmarknaden. Landets turismstrategier har betonat nicaraguansk öppenhet och gästfrihet – särskilt på landsbygden – som en unik och lönsam resurs i turismutvecklingen. Sedan 2007 har jag följt olika gäster som har rest till kaffebyar i norra Nicaragua för att hjälpa de lokala familjerna med turismutveckling eller för att få uppleva 'autentiska möten' med kaffebönder. Gästerna som har rest till San Ramón var biståndsarbetare och andra experter som jobbar med turismutveckling, volontärer, backpackers och andra typer av resenärer. Under åren har även flera forskare och studenter (som jag) besökt byarna för att lära sig mer om möjligheter och utmaningar i den här formen av turism. Många studier och rapporter har beskrivit San Ramón som en av pionjärerna inom landsbygdsturismen i Nicaragua.

När de internationella biståndsorganisationerna och ett regionalt kaffekooperativ introducerade idén om

Foto: Emily Höckert

turismprojekt år 2003 bestämde sig bonden Doña Hilda och hennes dotter Gabriela för att delta i initiativet. Till sammans med andra kvinnor från San Ramón studerade och tränade Doña Hilda de färdigheter som ansågs vara viktiga inom turismen, medan Gabriela deltog i kurser som förberedde henne för arbetet som turistguide. De satte upp turismskyltar som berättade för besökare vilka familjer som erbjöd logi, vilken väg som ledde till vattenfallet och till en gammal guldgruva, var en utsiktsplats, kiosk, skola eller en fotbollsplan finns. Skyltarna påminde även om det finansiella stödet från internationella biståndsorganisationer.

I början hade Doña Hilda och Gabriela upplevt det som svårt att ta emot turister i sitt hem, eftersom de var osäkra på om resenärerna var nöjda med maten och boendet. De kände sig oroliga även för gästernas hälsa. Turismforskare som har tittat på turism i privata hem bekräftar att Doña Hilda och Gabrielas upplevelser om blandade förväntningar bland värdfamiljer och gäster är vanliga. Under årens lopp hade arbetet med turisterna blivit lättare och de lokala entreprenörerna kunde utveckla sina produkter och sin kunskap inom turism. Oavsett framgången i turismutvecklingen fortsatte många av turismexperterna, forskare och volontärarbetare, att behandla San Ramón framför allt som ett socialt projekt, inte som en turistdestination med aktiva entreprenörer. I praktiken betydde det att experterna och forskarna fortsatte att komma med olika typer av kritik, råd och rekommendationer utan att märka att de lokala värdarna inte längre behövde så omfattande hjälp. De internationella volontärerna kom också med en stark vilja att hjälpa med någonting – utan att betala för mat och logi. Från de lokala familjernas perspektiv behövdes det mycket resurser för att ta hand om de unga volontärerna, som ville 'hjälpa till'. Till slut bestämde människorna i Doña Hildas by att sådana gäster som inte respekterade de lokala värdarna – eller som själva försökte att ta rollen som värd – inte längre var välkomna.

Exemplet från San Ramón visar att förhållandet mellan gäst och värd kan vara komplicerat även i den småskaliga landsbygdsturismen på grund av en ojämlik relation mellan de utländska gästerna och de lokala värdarna.

Det ser ut som att många av gästerna tar för givet att människorna i San Ramón villkorlös välkomnar hjälp och alla besökare. Samtidigt har värdarna blivit trötta på gästerna som inte visar öppenhet och respekt mot sina värdar. Men varför uppstår det en konflikt när alla egentligen vill varandra väl? De franska filosoferna Emmanuel Lévinas och Jacques Derrida som båda diskuterade gästfrihetens etik betonar att även en gäst bär ansvar för att välkomna och vara öppen mot värden. Deras perspektiv på gästfrihet definieras inte av regler, gästrummets inredning eller maten på bordet, utan av öppenhet och välkommandet mellan människor. Lévinas och Derrida använde hemmet som en metafor för att diskutera öppenhet i olika sammanhang: sinnet, det fysiska hemmet, nationalstaten. I sitt arbete föreslog Lévinas att etik och ansvar är möjliga endast i relation till andra människor; mellan jaget och den andra. Det betyder att vi inte kan behandla ansvar och hjälp som en självständig, ansvarsfull individs angelägenheter. Istället handlar gästfrihet om att avbryta ens egna planer och sätt att tänka, och att välkomna den andra.

De upplevelser av turismutveckling Doña Hilda, Gabriela och deras familj har haft visar att mötet mellan turismexperter, turister och värdar inte kan diskuteras enbart som en kommersiell form av gästfrihet. I mina diskussioner med Gabriela i San Ramón sade hon: "Gästfrihet är egentligen en fråga om att vara människa". Denna idé om mänsklighet och etik är i linje med Lévinas tanke och bygger på ömsesidigt ansvar för den andra och ömsesidigt välkomnande av den andra. Tanken att gästfrihet framför allt handlar om ömsesidig omsorg mellan människor betyder att vi alltid samtidigt är gäster och värdar. Det är viktigt att fortsätta att fråga, 'Hur är jag som gäst?' och 'Hur mottar jag den andra?'.

Det roliga är att det inte finns något slut på diskussionerna om gästfrihet; gästfrihet kräver öppenhet och öppnar dörren för överraskningar. Egentligen kan gästfrihetens idé användas även för kritiskt tänkande om förhållandet mellan människan och naturen. Framför allt kan gästfrihet förstås som en livsfilosofi som hjälper oss att ge plats åt nya sätt att vara och att veta. Att vara beredd att avbryta sig själv, att bli förvånad och ta emot en gäst.

Emily Höckert är forskare i turismvetenskap vid Linnéuniversitetet.

Jag har framför allt definierat gästfrihet som en beredskap att avbryta sig själv och bereda plats för den andra.